

1. Demografické charakteristiky seniorů

I přes zhoršené úmrtnostní podmínky v důsledku epidemie nového onemocnění Covid-19 v roce 2020 počet seniorů ve věku 65 a více let dále rostl a zvýšil se i jejich podíl v celé populaci. Meziroční nárůst celkového počtu seniorů o 27 tisíc (o 1,3 %) byl však vůbec nejnižší od roku 2005, tedy za posledních 16 let, zatímco v ostatních letech druhé dekády 21. století se roční přírůstky pohybovaly v rozmezí 2,2–3,9 %. Seniorů totiž v roce 2020 zemřelo o 16,1 tisíce (o 17 %) více než o rok dříve, celkem 109,2 tisíce, a tento počet byl nejvyšší ve více než stoleté historii samostatného státu (více než 100 tisíc seniorů za jeden rok dosud zemřelo pouze v roce 1980). Při stejné úrovni úmrtnosti, jaká byla v předpandemickém roce 2019, by přitom seniorská složka populace i v roce 2020 dosahovala 2% přírůstku, resp. posílila by celkem o zhruba 40 tisíc osob.

Za posledních deset let, od počátku roku 2011 do konce roku 2020, vzrostl počet seniorů ve věku 65 a více let celkem o více než půl milionu z 1,64 na 2,16 milionu a podle posledních dostupných údajů (k 31. prosinci 2020) tvořili senioři již (poprvé) více než jednu pětinu obyvatelstva ČR (20,2 %), ve srovnání s počátkem roku 2011 o 4,6 p. b. více. Na rostoucím počtu a podílu seniorů, který začal již v druhé polovině 80. let 20. století, se ve druhém desetiletí 21. století podílel jednak přesun osob z početně silných generací narozených po 2. světové válce do věku nad 65 let a jednak dlouhodobě prodlužující se střední délka života (naděje dožití).

Tab. 1.1 Věkové složení seniorské populace 65+ ve vybraných letech (stav k 31. 12.)

Věk (v letech)	2011	2015	2017	2019	2020
65–69	554 230	692 992	684 548	678 927	672 418
70–74	384 438	495 189	569 661	602 974	621 177
75–79	313 316	323 695	358 552	408 629	417 201
80–84	231 596	232 005	226 588	234 495	244 137
85–89	121 524	135 023	141 839	142 589	138 490
90+	31 865	53 508	58 995	64 016	64 899
Podíl 65+letých v populaci (%)	15,6	18,3	19,2	19,9	20,2

Zdroj: ČSÚ

Pozn.: Data za rok 2011 jsou k 1. 1.

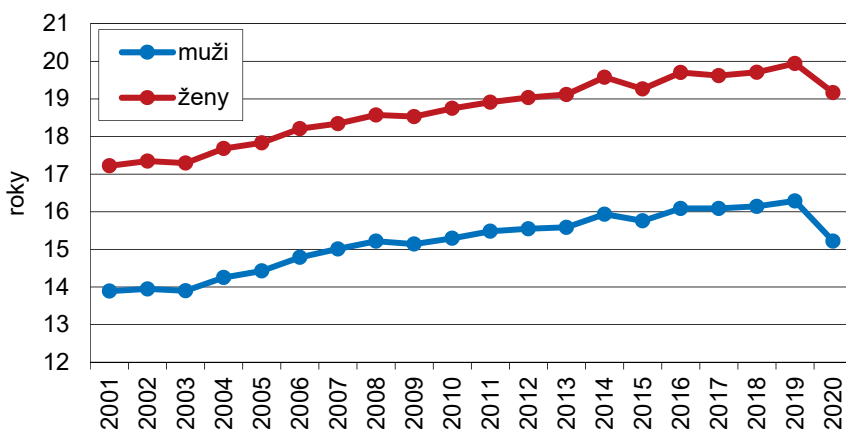
Početně největší skupinu seniorů tradičně představují ti nejmladší ve věku 65–69 let, kterých byla ke konci roku 2020 necelá jedna třetina (672 tisíc). Od roku 2016 však tato skupina mírně oslabuje a postupně se tak sbližuje s další věkovou skupinou 70–74 let, ve které naopak počet seniorů roste (s tím, jak se do staršího věku přesouvají početně silné generace osob narozených po skončení 2. světové války) a ke konci roku 2020 zahrnovala dalších téměř 30 % seniorů (621 tisíc). Zbylé dvě pětiny seniorů zastupovaly dvě podobně velké skupiny osob ve věku 75–79 let (417 tisíc) a osob ve věku 80 a více let (448 tisíc). Většina (85 %) z věkové skupiny 80+ přitom pravidelně patří mezi osmdesátníky, tj. je jim mezi 80 a 89 lety. Devadesátníků bylo podle posledních údajů ČSÚ v obyvatelstvu 64 tisíc a věku 100 a více let se dožilo 845 obyvatel České republiky.

Epidemie Covidu-19 ale neovlivnila trend vývoje dílčích věkových podskupin seniorů. Během roku 2020 relativně nejvíce vzrostl počet seniorů ve věkové skupině 80–84 let (o 4 %) a 70–74 let (o 3 %), přibylo ale i obyvatel ve věku 75–79, 90–94 a 95+. Početní pokles, který zaznamenaly skupiny 65–69 a 85–89 let, byl primárně odrazem historického vývoje porodnosti, kdy se do těchto věkových skupin přesunuly slabší generace narozených v polovině 50., resp. 30. let 20. století.

Mezi seniory pravidelně převažují ženy nad muži, nicméně jejich převaha se již od počátku 90. let 20. století v čase mírně snižuje. Na konci roku 2020 bylo mezi 65 a víceletými seniory 57,9 % žen a 42,1 % mužů, na 100 žen tak připadalo 73 mužů (na počátku roku 2011 bylo žen 59,7 %, na 100 seniorek připadlo 68 seniorů). Z pohledu jednotlivých věkových skupin však zastoupení žen mezi seniory společně s věkem postupně roste – největší váhu mají ženy v nejstarších věkových skupinách. Zatímco ve věku 65–74 let byl podle posledních dostupných údajů poměr mezi počtem žen a mužů 100:83 (ženy tvořily 54,6 %), u osob ve věku 100 a více let 100:42 (ženy tvořily 70,7 %).

V roce 2020 byl přerušen trend rostoucí naděje dožití při narození, když vlivem výrazně zhoršených úmrtnostních podmínek při epidemii Covidu-19 hodnota ukazatele meziročně poklesla o 1 rok u mužů a o 0,7 roku u žen (na 75,3 let, resp. 81,4 let). Mezi roky 2011 a 2019 přitom naděje dožití při narození vzrostla u mužů ze 74,7 na 76,3 let a u žen z 80,8 na 82,1 let, tj. zhruba o jeden a půl roku. Obdobně se vyvíjela i střední délka života při dosažení věku 65 let, když se mezi lety 2011 a 2019 prodloužila u mužů o 0,8 roku na 16,3 roku, u žen o 1,0 roku na 19,9 roku, ale v roce 2020 dosáhla pouze na 15,2 resp. 19,2 let. Meziročně tak střední délka života osob dožívajících se 65 let poklesla u mužů o 1,1 roku a u žen o 0,8 roku a vrátila se tak o 10 resp. 7 let zpátky.

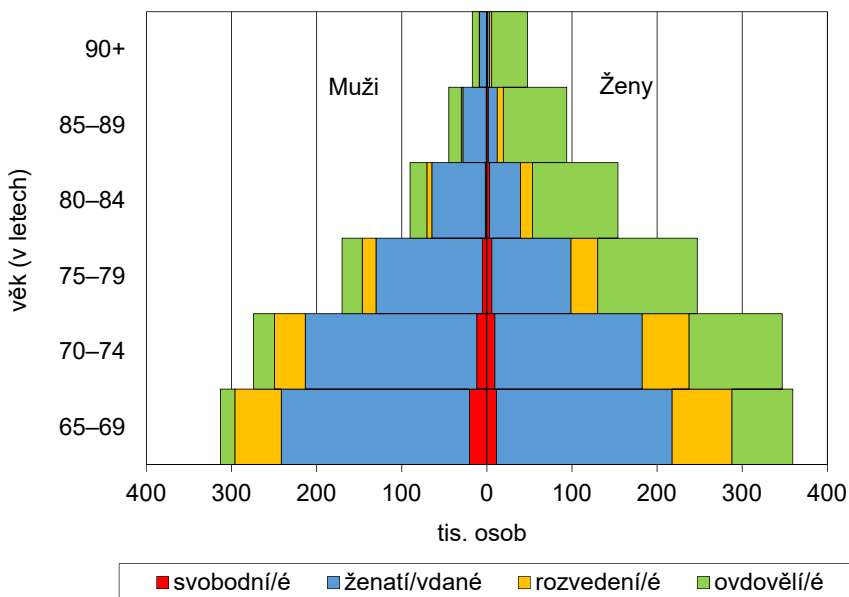
Graf 1.1 Naděje dožití ve věku 65 let podle pohlaví v letech 2001–2020

Zdroj: ČSÚ

Rozdíly v úrovni úmrtnosti mužů a žen vedou k rozdílnému složení mužů-seniorů a žen-seniorek nejen v dílčích věkových skupinách, ale i podle rodinného stavu. U mladších seniorů, ve věkových skupinách 65–69 a 70–74 let, jde sice u mužů i u žen ještě shodně z většinové části o osoby žijící v manželství, mezi 75–79letými ženami však jsou již nejpočetnější osoby ovdovělé, zatímco u mužů tohoto věku stále převažují ženatí. Stejně je tomu tak i ve vyšších věkových skupinách 80–84, 85–89 i 90–94 let, s rostoucím věkem však zastoupení ovdovělých u obou pohlaví roste. V úplně nejvyšším věku (95+) již převažují osoby ovdovělé nad osobami žijícími v manželství jak u žen, tak u mužů, v celé kategorii 90letých a starších (viz graf 1.2) mají ženatí muži jen mírnou převahu (na konci roku 2020 u mužů ve věku 90+ let 48,0 % ženatých a 47,5 % ovdovělých, u žen 88,1 % ovdovělých a pouze 4,7 % vdaných).

Graf 1.2 Seniori ve věku 65+ podle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2020

Zdroj: ČSÚ

Rozdíly ve složení seniorů a senierek podle věku a rodinného stavu jsou dané také jejich odlišnou úrovní sňatečnosti a rozvodovosti v průběhu celého života. V seniorském věku vstupují do manželství častěji muži než ženy, zatímco v mladém produktivním věku (přibližně do 35 let věku) je to obráceně. Obecně však osoby ve věku 65 a více let vstupují do manželství zřídka (v roce 2019 šlo o 7 mužů z tisíce svobodných, rozvedených či ovdovělých ve věku 65–74 let, resp. o 2 ženy z tisíce, ve vyšším věku je míra sňatečnosti ještě nižší). V roce 2020 počet sňatků uzavřených staršími osobami meziročně klesl (pravděpodobně v souvislosti s epidemií Covidu-19), v absolutním počtu bylo seniorského věku celkem 1 150 ženichů (o 9 % méně než o rok dříve) a 545 nevěst (o 15 % méně než o rok dříve).

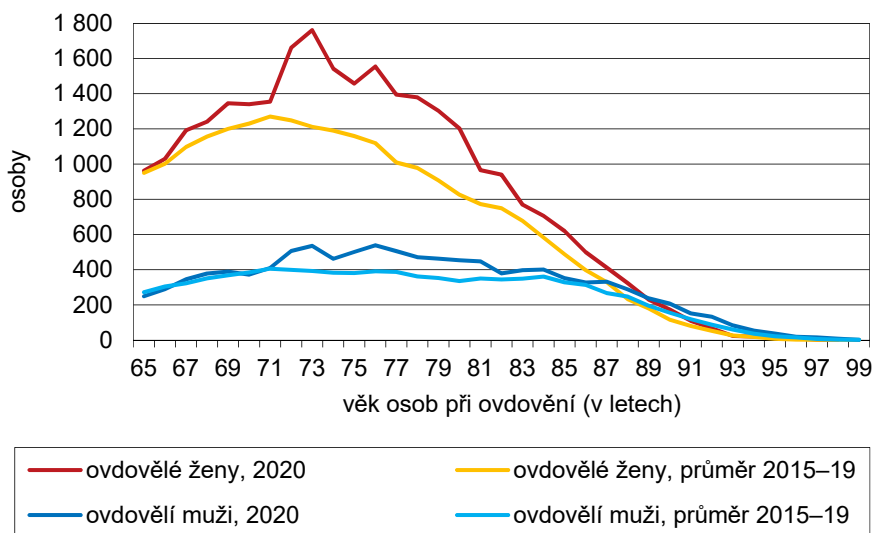
Tab. 1.2 Demografické události seniorů 65+ ve vybraných letech

Události	2011	2015	2017	2018	2019	2020
Sňatky – muži	608	841	1094	1106	1267	1150
Sňatky – ženy	252	374	486	530	640	545
Rozvody – muži	527	727	766	811	893	848
Rozvody – ženy	260	400	387	407	454	453
Narození potomka –otcové	22	45	62	44	39	47
Narození potomka – matky	-	-	-	-	-	-
Ovdovění – muži	8 015	8 870	9 044	9 342	9 512	10 748
Ovdovění – ženy	19 252	21 521	22 332	22 920	23 064	27 619
Zemřelí – muži	37 271	41 622	42 797	43 858	44 327	52 935
Zemřelí – ženy	45 075	48 612	48 700	49 328	48 779	56 309

Zdroj: ČSÚ

Frekvence rozpadu manželství rozvodem je u seniorů ve srovnání s ostatními věkovými skupinami také nízká, a to i u mladších seniorů, kde je rozvodovost nejvyšší. Ta však nepřesahuje 2 ‰ a je 10x nižší než ve věkové kategorii s nejvyšší mírou rozvodovosti manželství (u čtyřicátníků). Nejčastějším důvodem změny rodinného stavu je tak u seniorů jednoznačně ovdovění. V roce 2020 ovdovělo ve věku 65 a více let 10,7 tisíce mužů a 27,6 tisíce žen, tj. o 1,2 tis. mužů, resp. o 4,6 tis. žen více než v roce 2019, a to v průměru muži ve věku 78,3 let a ženy ve věku 75,8 let.

Graf 1.3 Počet osob 65+, které během roku ovdověly, podle pohlaví

Zdroj: ČSÚ